

Данијела С. Ђоровић¹
Универзитет у Београду
Филозофски факултет
Кабинет за стране језике
<https://orcid.org/0000-0002-2244-5938>

Марија Н. Митић
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за италијанске и ибероамеричке студије
<https://orcid.org/0009-0001-0931-2444>

ИТАЛИЈАНСКА ЕКОНОМСКА ТЕРМИНОЛОГИЈА У ИЗВЕШТАЈИМА ИТАЛИЈАНСКИХ ИЗАСЛАНИКА ИЗ СЕВЕРНЕ АФРИКЕ У 19. ВЕКУ

Италијански језик економије један је од варијетета италијанског језика који је већ одавно у фокусу истраживача који се баве језиком за посебне намене. Његова терминологија већ је добро описана и представља пример специјализоване лексике која настаје на више начина: деривацијом и композицијом уз учешће латинских и грчких формана-та, позајмљивањем термина из других језика и терминологизацијом речи општег језика. Циљ овог рада јесте да пружи увид у један специфичан моменат развоја економске лексике у италијанском језику који се може анализирати на примеру извештаја италијанских изасланика који су боравили у земљама Северне Африке у 19. веку, у доба када је ово подручје имало јаке и континуиране социоекономске и културне везе с Италијом. Анализа садржаја извештаја који су описивали прилике у свим сферама живота у овом делу Африке у доба када се економија све више утврђивала као не само практична, већ и теоријска наука, показала је да лексичко-терминолошка база ових текстова садржи бројне лексеме који се и данас препознају као термини економских наука али и многе који се више не користе или нису до краја терминологизовани, те су остали на пола пута између речи општег језика и језика струке. Поглед у стање економске лексике коришћене у једном значајном периоду развоја италијанског језика за посебне намене може допринети да се из перспективе дијахроније боље сагледа развој термина економских наука у освит савременог доба.

Кључне речи: језик струке и науке, економска лексика, терминологија, терминологизација, извештај, италијански језик, Северна Африка

1. Увод

Један од језичких варијетата савременог италијанског језика свакако је и језик економске струке, који због важности ове области људског живота и рада има

велики значај како за оне који се баве економијом тако и оне који изучавају „језик у функцији струке” (BUGARSKI 1997: 205). Терминологија савременог језика економије свакако је занимљиво поље проучавања, нарочито из угла ванлингвистичких фактора који га битно одређују (велики уплив неологизама англосаксонске провенијенције, утицај глобализације на терминолошки систем овог језика струке и сл). Но, у овом раду, наше интересовање премешта се у прошлост, у дијахрону равн посматрања, у 19. век када је модерна економска терминологија још увек била у повоју (GUALDO, TELVE 2011: 357). На корпусу текстова сабраних у часопису *L'Esplorazione commerciale* из 1888. године настојаћемо да анализирамо и опишемо неке од најфреквентнијих терминолошких јединица које су опстале у језику економије до данас. Поглед у један тренутак у развоју економских термина у специфичној текстуалној типологији коју чине извештаји италијанских изасланика из Северне Африке, даће нам увид у процес развоја општих речи у терминолошке јединице и помоћи да боље разумемо механизме терминологизације која се у 19. веку и те како одвија на пољу језика.

2. Италијански као језик економске струке и науке

Иако трагови терминологије у некаквом, макар и рудиментарном облику, сежу у далеку прошлост у различитим културама и цивилизацијама, ипак се о језику струке као једном варијетету општег језика говори тек у 20. веку, нарочито у његовој другој половини. У то доба, опис различитих нивоа структуре језика схваћеног као система није више једини приступ у лингвистичким изучавањима. Теоретичаре, али и практичаре ове области све више занима језик као средство комуникације, језик у живој, реалној употреби, битно одређен контекстом и сврхом у коју се користи, као и језичким потребама говорника.

У Италији, прва научна истраживања језика струке, по мишљењу Кортелаци (CORTELAZZO 2000: 26), поклопила су се са појавом првог броја реномираног часописа *Lingua nostra* крајем тридесетих година 20. века. Те далеке 1939. године први пут су на италијанском језику објављени радови о језику електротехнике, биологије, али и језику администрације (ADDEO 1939) и финансија (DEVOTO 1939) где су описана њихове лексичко-стилистичке особености. Осамдесетих година истраживања на пољу језика струке у Италији крећу се више у правцу проучавања вертикалне стратификације и социолингвистичког аспекта, попут испитивања различитих регистара у економским текстовима (ROVERE 1989). Од тада питањима терминологије и језика економске струке и науке бавили су се многи аутори (SCAVUZZO 1992, SCELFO 2009).

2.1. Развој економске терминологије у италијанском језику

Како би описала и дефинисала основне појмове из своје области, свака струка и наука настоји да формира свој специјализовани вокабулар. Термини, чије су главне особине једнозначност, прецизност, језгровитост и неутралност, могу се формирати на више начина: деривацијом или композицијом од латин-

ских и грчких елеменata (не треба заборавити да су кључне речи за описивање економских активности латинске лексеме попут *mercator, commercium, lucrum*, и сл.), позајмљивањем из других језика и терминологизацијом речи општег језика. Језик економије великим делом почива на општем језику. То није случај само с овом науком, већ са многим, нарочито друштвено-хуманистичким дисциплинама. Речи као што су *ризик* или *ефикасност* постојале су у општем језику много пре него што су их економисти усвојили дајући им ново, прецизно, стручно значење и уздижући их на ниво термина. Доспевши у језик економске струке ови термини затим опет доспевају у општи језик, нарочито преко средстава јавног информисања, кроз штампу, медије и популаризацију науке (GUALDO, TELVE 2011: 355).

Историјски посматрано, може се рећи да се првобитни италијански језик трговине и економских активности заснива на лексемама потеклим из раног средњег века. У њиховој основи нису више латински, већ претежно германски, франачки, лонгобардски елементи: тако на пример, термин зарада (ит. *guadagno*) потиче од франачке речи *waidanjan*, која замењује латинску реч *lucrum* (SCHIAFFINI 1930: 28). С економским процватом и ширењем делатности економског карактера јавља се потреба за све бројнијим и специфичнијим терминима у овој сфери људске делатности. У Фиренци која се у средњем веку наметнула као културно, али и економско и финансијско средиште, рађао се нови, специјализовани речник за трговину, банкарство и финансије (DRLJEVIĆ 2021: 68-69). Тај првобитни термилошки апарат ових делатности, настао пре свега на народном фирентинском, односно тосканском језику, шири се и прихвата и ван граница данашње Италије, у европским земљама које су имале развијене трговачко-економске везе с Апенинским полуострвом. Трагове тих међујезичких контаката видимо и данас у многим језицима: од италијанске синтагме *libro dei conti* настаје реч за банковни рачун у немачком језику (нем. *Konto*), а првобитни назив за меницу у француском језику био је преводни калк италијанског термина *lettera di cambio* (fr. *lettre de change*) (SCHIAFFINI 1930: 3). Отуда већ у периоду од 13. до 15. века можемо говорити о настанку правих интернационализама у области економске лексике који ће чинити најстарији нуклеус економског језика попут *bilancio* (нем. *Bilanz*, фр. *bilan*) или *credito* (фр. *crédit*, енгл. *credit*) (SOSNOWSKI 2006: 59). Крајем 16. и почетком 17. века настају и прва теоријска дела из области политичке економије, те се уз њих све више специјализује економски вокабулар.

Ипак, италијански језик економије доживљава прави преокрет тек у 18. веку: стару трговачку терминологију замењује редефинисана, модернизована лексика. Лексеми апстрактног и теоријског значења развијају се под јаким утицајем француског и енглеског језика, док се терминологија практичних делатности црпи из народног језика, производећи низ паралелних, регионално детерминисаних, облика. И даље је утицај италијанског на остале европске језике у овој области велики. Међутим, у другој половини века све значајнију улогу у теоријској економској мисли преузимају Енглеска и Француска, те отуда енглески и француски обезбеђују све више нових термина овој струци. Тако се и у италијанском појављују термилошке позајмљенице из других језика попут *beneficio, economista, esportare* (FOLENA 1983: 51).

Период који нас овде занима јесте 19. век, када долази до нових обрта у развоју овог језичког варијетета: умножавају се специфични лексички облици услед наглог ширења интересовања за научне делатности и истраживања. Све израженије осећање националне и језичке припадности у тек уједињеној Италији доводи до тенденције стварања „националних“ термина, што је потпомогло стандардизацију овог језика, који тек са уједињењем постаје национални. На међународној сцени, међутим, ситуација се мења. Италијанска економска терминологија, чак и када изнедри неке неологизме, све више губи битку са француским, а нарочито с енглеским језиком на овом пољу. Као добар пример може послужити италијанска реч за чек, *assegno*, неологизам који се супроставља све раширенијем француском термину *chèque*, убрзо устаљеном интернационализму који је опстао до наших дана. У овом веку оснивају се и први стручни економски часописи као што су *Gazzetta di Genova* касније преименован у *Il Commercio di Genova* основан 1861. или *Il Sole* из Милана који први пут излази 1865. године. Језик економије на тај начин афирмише се као пуноправни језик струке.

3. Економски термини у примени у 19. веку: истраживање

Пошто смо покушали да у кратким цртама прикажемо развој језика економије и његовог лексичко-терминолошког аспекта, у наставку ћемо представити пилот истраживање спроведено на корпусу текстова сачињених у форми извештаја из Северне Африке и објављених у часопису *L'Esplorazione commerciale* у Милану, 1888. о којем ће више речи бити у наредном поглављу. Одабир баш ових текстова мотивисан је жељом ауторки да испитају конкретну, реалну употребу економске терминологије у датом временском тренутку у једном посебном жанру, извештајима дописника из Северне Африке. Оваква грађа показала се погодном за анализу, будући да пружа разноврсне трговачке, економске и социоекономске информације, значајне за промоцију науке и струке кроз прикупљање драгоцених података о далеким подручјима посредством истраживачких експедиција. Основни циљ био је да се у позитивном светлу прикаже размена добара између Италије и Северне Африке и на неки начин оправдају италијанске колонијалне интенције. Нас је занимало пре свега да на аутентичном језичком материјалу утврдимо колико је у језичкој пракси у оквиру овог варијетета италијанског језика заиста коришћена стручна лексика, који су термини учестали, који тек спорадичини, те да ли су коришћене терминолошке јединице и данас у употреби и у коликој мери. За потребе анализе морфолошких и семантичких одлика испитиваних термина, њихове датације и развоја у дијахронијској равни служили смо се доступном лексикографском референтном литературом наведеном у библиографији рада. За проверу и потврду припадности одређених термина економској терминологији коришћени су речници економских термина такође наведени у литератури.

3.1. Часопис *L'Esplorazione commerciale*: корпус истраживања

Истраживање терминологије која се односи на економске појмове итали-

јанског језика из 19. века конципирани смо анализирајући корпус заступљен у релевантном историјском часопису *L'Esplorazione Commerciale e l' esploratore. Giornale di viaggi e geografia commerciale*². Основало га је удружење *Società d' esplorazione commerciale in Africa*, чији су се чланови бавили проучавањем економских прилика у Африци током 19. века. Часопис је излазио на месечном нивоу у периоду од 1886. до 1928. године у Милану. Поред тема из области економије, заступљене су и друге теме које сведоче о култури, друштву, образовању и геополитичким приликама. Почев од деведесетих година 19. века, велика пажња је усмерена ка италијанском колонијалном проблему, разматраном са економског и политичког становишта.

Наше истраживање засновано је на анализи економских термина заступљених у трећем издању поменутог часописа, из 1888. године које је приредио Бољњини (Neromuceno Bolognini), секретар друштва *Società dell'esplorazione*. Укупан број речи који је узет у разматрање износи 307210 на 549 страница текста. Часопис је подељен у два дела: први који је општији по структури и који се бави претежно политиком и економијом, и други који је усмерен на тему комерцијаног истраживања о тржишним производима. Такође, у часопису су заступљене и вести о оснивању нових колонија, о путовањима у овом делу света као и јачању трговинских веза између Италије и других афричких земаља и провинција.

4. Методологија, резултати истраживања и дискусија

У раду је коришћен квалитативно-квантитативни метод истраживања и анализа садржаја. Наша хипотеза била је да се већ у овом раном периоду развоја језика струке могу у аутентичном језичком материјалу наћи први прави термини из области економије. За потребе анализе описаног корпуса текстова ексцерпирано је 50 репрезентативних термина економске струке, на основу увида у лексикографску литературу (DIZIONARIO DI ECONOMIA 2014, DIZIONARIO COMMERCIALE 1987). Економске термине у оквиру поменутог корпуса поделили смо затим у више категорија како бисмо их затим детаљније проучили (именске речи, глаголи, изрази). У овом раду представимо део налаза који се односе превасходно на именске речи, полазећи од термина који су највише заступљени.

На челу листе најфреквентнијих речи у нашем корпусу нашла се лексема *commercio* (срп. *џрјовина*) са својим дериватима попут *commerciale* (срп. *џрјовински*) и *commerciante* (срп. *џрјовац*), који се у корпусу јављају чак 1019 пута. Потиче од латинске сложенице *commercium* која је у старом језику (често у варијанти *commerzio*) имала сасвим другачије значење – *однос, ојшћенење*, као што показује ТЛЮ. Тек много касније у ренесанси овај термин почиње да означава све више економску активност размене добара за робу или новац. Занимљиво је, међутим, да је та реч у лексикографским издањима током векова била мање присутна од речи *mercatura*, такође преузете директно из латинског и са готово истим значењем. Речник Академије дела Круска, вековима главно референтно лексикографско дело, са пет издања почев од 1612. не бележи дуго реч *commercio*, већ само *mercatura*, о чему нас обавештава велики италијански песник али и проучавалац лексике ита-

² Реч је о трећем издању овог часописа, чији је уредник био Neromuceno Bolognini, а објављен је у Милану 1888.

лијанског језик Ђакомо Леопарди у свом делу *Zibaldone di pensieri* (LEOPARDI 1991: 142). Ваља поменути да је овај речник иначе критикован зато што је узимао у обзир готово искључиво лескеме које су се јављале у истакнутим књижевним делима, у почетку само великих писаца 14. века, Дантеа, Петрарке и Бокача, те су се речи коришћене у говору и различитим професијама често потпуно пренебрегавале, ако нису имале потврду у књижевности.

питање статуса ове речи у терминолошком систему сваког, па и италијанског језика може се разматрати пре свега у зависности од контекста. Свакако, то јесте реч коју и неко ко се не бави језиком економске струке зна и користи, али у специјализованим текстовима економије она се сматра термином. Термин *commercio* и њени деривати заузимају у корпусу истакнуто место, нарочито у синтагмама које прерастају у фиксирани терминолошке колокације, као што су *commercio d'importazione* (срп. *увозна трговина*) *trattato di commercio* (срп. *тјрговински ујовор*), *camera di commercio* (срп. *тјривредна комора*). Кад је реч о придевском облику фреквентне су синтагме попут *colonia commerciale* (срп. *тјрјовачка колонија*), *esplorazione commerciale* (срп. *тјрјовачка експједиција*). Мање су бројне неке друге изведенице настале од овог облика, попут *commerciantе* (срп. *тјрјовац*), које се појављује 30 пута.

Међу високофреквентним речима истакла се и лексема *mercato*, са преко 200 примера, која има, према лексикографским подацима, непрекинуту историју од латинског *mercatus*. Појављује се у свим издањима Крускиног речника. Наравно, то је реч чије основно значење *тјржница* није стручно, али се временом специјализује у значењу *кујојродаја*, па терминологишује у *тјржишту*. У речнику ТЛЮ појављује се, већ у 13. веку, у пословним књигама једне трговачке куће из Сијене као термин. У нашем корпусу велика већина примера сведочи о употреби ове речи у специјализованом значењу, као у следећем примеру:

“È codesto un argomento importante per la estensione dei nostri commerci e pel riacquisto della influenza che giustamente ci compete in questi **mercati** d'Oriente, già teatro della nostra maggior attività commerciale [...]” (*Esplorazione*, 368)

Наредна реч коју ћемо размотрити јесте *prezzo* (срп. *цена*) народни облик проистекао из латинског *pretium*, заступљена 140 пута у нашем корпусу. Према речнику GRADIT први пут је забележена још 1262. те нас не чуди што су примери, како у речнику ТЛЮ, тако и у речнику Академије дела Круска, дати из Бокачових дела. Лесекема *prezzo* од речи општег језика прераста у економским наукама у термин, баш као што је то случај с терминологијом речи *маса* или *сила* у језику физике. Ова реч у нашем корпусу на пола је пута између општег и стручног језика, што зависи од контекста у ком је употребљена. Поседно су занимљиве и синтагме које она твори, попут *a buon prezzo* (срп. *уовољно*), *a prezzo basso* (срп. *уо ниској цени*) често афективно обојене, као у примеру који следи:

“[...] nelle colonie olandesi e dagli Inglesi a Ceylon e in India dove la mano d'opera è **a prezzo piu che vile, ridicolo** per l'Europeo.” (*Esplorazione*, 118)

Лексеме *importazione* (срп. *увоз*) и *esportazione* (срп. *извоз*) јављају се такође у нашем корпусу више од 100 пута. То су речи новијег датума у италијанском,

забележене у речницима први пут у другој половини 16. века, а у речнику Академије дела Круска тек у петом издању, из 1863, иако су њихови пандани постојали у средњовековном латинском, са значењем *изнећи*, *иослаћи*. Термин је фреквентан у нашем корпусу, због тематског оквира текстуалне грађе о трговинским и економским везама између Италије и иностранства.

Кад је реч о лексемама средње учесталости, определили смо се да ову групу чине речи заступљене са 20 до 100 примера у корпусу. Међу њима занимљива је лексема *merce* (срп. *роба*) која се јавља 77 пута. Реч је о облику насталом од акузатива латинске именице *merx, mercis – mērcē(m)* која је документована почетком 14. века. У нашем корпусу, будући да је реч о извештајима често везаним за трговину, очекивано је било да ова реч буде фреквентна. Уз њу, неретко налазимо сродну лексеми *mercanzia*, нешто старији облик који је, међутим, за разлику од *merce* имао у старом језику и значење *трговина*, *трговане*. За ово значење речник ТЛЮ даје двадесетак примера, али у нашем корпусу то значење је очигледно потиснуто, јер се у свим примерима јасно увиђа да се под речју *mercanzia* подразумева конкретан производ, роба, а не активност трговине. Још једна, већ помало архаична реч у 18. веку, синоним лексеми *mercanzia* јесте *mercatura*, у значењу трговина јавља се два пута у нашем корпусу. То је реч која, дакле, полако излази из употребе у 19. веку, а данас је већ застарела и коришћена још само у историјском смислу, када се алудира на *трговачке* активности с краја средњег века (TRECCANI, s.v. *mercatura*).

Четрдесетседам пута наишли смо на лексеми *credito*, потеклу од партиципа латинског глагола *credēre, crēditu(m)*, у значењу *иоверити*. У Пијаницијевом етимолошком речнику (PIANIGIANI 1907) појам је објашњен једноставно, као „оно што нам други дугују“, тј. као антоним речи *debito* (срп. *гви*). И у речнику ТЛЮ налазимо примере који већ и у 14. веку имају ознаку специјализованог, економског значења и често се јављају управо уз антоним *debito*. Првобитно значење овог термина јесте било везано за износ новца који се неком позајмљује, па затим прераста у економски термин који означава давање робе или новца на дуг, вересију (ŠIPKA 2006: 668). И у нашем корпусу ова реч јавља се као већ устаљени економски термин, често и у колокацијама попут: *merce a credito* (срп. *роба на кредићу*), *carta di credito* (срп. *кредићно иисмо*), *operazione a credito* (срп. *кредићна ојерација*).

По тридесетак пута јављају се у корпусу речи *moneta*, први пут забележена 1250. и *valuta*, из 1306. године (GRADIT, s.v. *moneta*; s.v. *valuta*). Реч *moneta* има веома занимљиву етимологију. Наиме, лексема *monēta*, у значењу „она која упозорава“ везивала се за име богиње Јуноне која је по предању упозоравала римску војску када би се ова нашла у опасности. Будући да се ковница новца у Риму налазила близу храма посвећеног Јунони, реч *monēta* почела је да се користи за ковани новац и то ће дуго бити њено основно значење, па и једино, судећи по старијим лексикографским издањима. Први пут апстрактније значење „средство плаћања“ уочава се тек у петом издању Крускиног речника из 19. века. У нашем корпусу ова реч јавља се и у свом првобитном значењу, кованице (*moneta spicciola fatta coniare a Trieste*, 119), али и у значењу валуте (*far queste per certe vecchie monete come i talleri*, 120). У корпусу се са специјализованим значењем јављају нарочито деривати ове речи (*fluttuazione monetaria, oscillazione monetaria, unità monetaria*).

Moneta, у значењу средства плаћања јесте свакако хипероним у односу на лексему *valuta* коју терминологија економске области објашњавају као јединицу размене која олакшава трансфер роба и услуга (DIZIONARIO COMMERCIALE 1987). Она се стога најчешће појављује у колокацији с атрибутом *nazionale*, јер се обично везује за припадност одређеној држави. У италијанском језику се тако за банковни рачун у некој страниј валути користи једноставно термин *in valuta*. У нашем корпусу који чине текстови писани као извештаји о социоекономским приликама у далеким земљама, реч валута била је свакако очекивана, а анализом примера утврдили смо да је коришћена у савременом значењу:

“Una delle piaghe maggiori del commercio nella Tripolitania è il valore della **valuta** il quale varia da un giorno all'altro [...]“ (*Esplorazione*, 10)

У примерима из корпуса не налазимо ову реч у старом значењу из Крускин речника – *цена, вредности неке робе*, осим кад је реч о деноминалном глаголу *valutare* који се и у нашем корпусу обилно користи да изрази процењивање вредности робе.

“Le spese di questa spedizione, che avrà per iscopo di esplorare il polo sud, **sono valutate** a 50.000 sterline [...]“ (*Esplorazione*, 31)

Лексема *acquisto*, која се појављује 22 пута у нашем корпусу, настала деријацијом од *acquistare*, наследника латинског *acquirere*, јавља се у корпусу напоредо са различитим глаголским формама поменутог *acquistare*, нарочито прошлим партиципом. Реч је према лексикографским подацима забележена први пут у првој половини 13. века, те је налазимо и у ТЛЮ речнику, и то у различитим значењима, од којих је у старом језику нарочито распрострањено значење *освајање*. Међутим, у нашем корпусу налазимо искључиво примере где је реч семантички везана за домен економије – *стицање, кувовина, наставка*. Више пута јавља се у синтагмама које су такође уобичајене за овај варијетет *fare l'acquisto* (срп. *обавиџи кувовину*), *preferenza dell'acquisto* (срп. *уверности кувовине*), *acquisto delle materie prime* (срп. *наставка сировина*), што сведочи о извршеној терминологијацији ове лексеме.

Једна од речи која се неизоставно повезује с језиком економије, а у нашем корпусу заступљена је са само десетак примера, јесте и лексема *capitale*. Етимологија и историјски развој ове речи указује на то да се првобитно, као поименичени облик придева *capitale*, већ у 12. веку она користила за наследство у новцу које се обично стављало на страну, чувало, да би се после значење проширило на сваку врсту добара, чак и некретнина, те се често јавља у правним и административним документима у вези с оставином и наследствима. У извештајима које смо ми анализирали *capitale* се махом јавља у множини и то у синтагмама *grossi/forti capitali* (срп. *круџни каџиџал*), *capitali liquidi* (срп. *обрџни каџиџал*), *capitali disponibili* (срп. *уверности кувовине*), *circolazione di capitali*. (срп. *уротетџи каџиџала*). Овако употребљена реч евидентно се односи на финансијска средства, фондове којима неко располаже. Њена изведеница *capitalista* (срп. *каџиџалиста*) у речницима је забележена први пут у другој половини 18. века, те је разумљиво што се као релативно нови термин јавља тек четири пута у нашем корпусу.

Десетак пута јављају се и речи везане за лексему *finanza*, која се у итали-

јанском језику бележи тек негде у 16. веку, а представља заправо позајмљеницу из француског *finance* у значењу *државни уриходи*. У италијанском, у том значењу налазимо је тек у петом издању Крускиног речника из 19. века. У претходном, четвртном издању, појављује се у значењу *завршеишак*, што не чуди уколико се зна да етимолошки овај облик вуче корене од латинског глагола *finire* завршити, да би се тек у потоњем развоју семантички специјализовала. У нашем корпусу наишли смо тек на два примера употребе овог, очигледно у то време још увек новог термина, док се више примера могло наћи за придев *finanziario*. Ова реч може послужити и као пример за детерминологизацију, односно прелажење термина у домен општег језика, пошто је временом ова реч почела да означава економске прилике неке особе или породице, што није само случај у италијанском, већ и у многим другим језицима, па и у српском.

На крају, са десет примера заступљен је и термин *aggio* (срп. *ажија*), грецизам присутан у италијанском у првој половини 16. века, који подразумева разлику између номиналне и стварне вредности (KLAJN 1996: 22). Занимљиво је да је овај термин преузео и енглески језик (енг. *agio*), с тим што се у енглеској ортографији не појављује удвојени сугласник.

Анализа је показала да се многи од термина који фигурирају у савременим речницима економске лексике, као што су *acquisizione* (срп. *аквизиција*), *cedola* (срп. *доспјавница*), у испитиваном корпусу појављују тек спорадично, по пар пута. То се вероватно може објаснити чињеницом да су то термини који су касно почели да се терминологизују. Отуда, још увек, у другој половини 19. века, иако су у неким другим значењима већ постојали у општем језику, немају ону распрострањеност и утемељеност у струци коју ће стећи касније. С друге стране, термини попут *tasso* (срп. *сјоја*) или *rimborso* (срп. *повраћај новца*) нису се ни могли наћи у нашем корпусу будући да су први пут забележени тек у 20. веку.

5. Уместо закључка

Италијанска економска лексика која се формира у другој половини 19. века представља данас једну од најистакнутијих области италијанске специјализоване лексике. У извештајима италијанских изасланика у далеким земљама Африке покушали смо да нађемо потврду за неке од кључних термина ове области, за њихова стручна значења која се стабилизују у то доба, творећи базу савременог економског речника. Анализа корпуса показала је да су термини попут *commercio*, *mercato*, *importazione*, *esportazione* богато заступљени у текстовима социоекономске тематике, те да су у 19. веку већ пунозначни термини. С друге стране, неке од термина које данас доживљавамо као типичне за овај варијетет не налазимо у корпусу више од пар пута. Разлог томе вероватно лежи у чињеници да је у време настанка ових текстова терминологизација појединих лексема била тек у повоју. Такође, неки термини припадају неологизмима с краја 19. и почетка 20. века, те нисмо ни очекивали да могу значајније бити заступљени у нашем корпусу, као на пример *reddito* (срп. *уриход*). На крају, већина разматраних термина више се не јавља у неким старијим значењима из општег језика, што потврђује тезу да је ово период када се италијан-

ски језик економије интензивно специјализује и гради сопствену терминологију.

У овом раду приказани су прелиминарни резултати истраживања лексичког слоја извештаја социоекономске тематике писаних у 19. веку. Ова анализа експлоративног је карактера и свакако нема претензију да буде исцрпна, већ само да подстакне једну, чини нам се, занимљиву линију истраживања развоја стручне лексике. Текстуална грађа која је овде коришћена оставља још много могућности за дубља истраживања, те се надамо да ће овај рад бити подстицајан и за друге проучаваоце овог занимљивог и бурног периода у формирању језика струке.

Цитирана литература

- ADDEO 1939: ADDEO, Piero. *Lingua notarile*. *Lingua Nostra* 1: 47-51.
- BARBATO 2017: BARBATO, Marcello. *Le lingue romanze: Profilo storico-comparativo*. Roma: Giuseppe Laterza & Figli Spa, 2017.
- BRUNI 2014: BRUNI, Francesco. *L'italiano: elementi di storia della lingua e della cultura*. Torino: UTET Università, 2014.
- BUGARSKI 1997: BUGARSKI, Ranko. *Jezik u kontekstu*. Beograd: Čigoja.
- CORTELAZZO 2000: CORTELAZZO, Michele. *Italiano d'oggi*. Padova: Esedra.
- DEVOTO 1939: DEVOTO, Giacomo. *Dalle cronache della finanza*, *Lingua nostra* 1, 114-121.
- DRLJEVIĆ 2021: DRLJEVIĆ, Jelena. *O italijanskom jeziku nauke i struke od srednjeg veka do danas*. Beograd: Filološki fakultet, 2021.
- FOLENA 1983: FOLENA, Gianfranco. *L'italiano in Europa. Esperienze linguistiche del Settecento*, Torino: Einaudi.
- GUALDO, TELVE 2011: GUALDO, Riccardo, TELVE, Stefano. *Linguaggi specialistici dell'italiano*, Roma: Carocci.
- LEOPARDI 1991: LEOPARDI, Giacomo. *Zibaldone (1817-1832) Scritti filologici* a cura di G. Pacella, Milano: Garzanti.
- ROVERE 1989: ROVERE, Giovanni. *Sottocodici e registri in testi tecnici*. *Rivista Italiana di Dialettologia*, XIII: 135-160.
- SCAVUZZO 1992: SCAVUZZO, Carmello. *Il linguaggio delle pagine economiche*. In Mario Medici, Domenico Proietti, *Il linguaggio del giornalismo*, Milano: Mursia.
- SCELFO 2009: SCELFO, Maria Grazia. *Tra creazione e traduzione nel linguaggio economico-finanziario*. Roma: Aracne.
- SCHIAFFINI 1930: SCHIAFFINI, Alfredo. *Disegno storico della lingua commerciale dai primordi di Roma all'età moderna. I. Roma e i regni romano-germanici*. *Italia Dialettale*, 6, 1-56.
- SOSNOWSKI 2006: SOSNOWSKI, Roman. *Origini della lingua dell'economia in Italia*. Milano: Franco Angeli.
- CASTELLANI 2000: CASTELLANI, Arrigo. *Grammatica storica della lingua italiana. Vol. 1, Introduzione*. Bologna: Il Mulino, 2000.
- DRAŠKOVIĆ 1994: DRAŠKOVIĆ, Vlado. *Uporedna gramatika romanskih jezika*. Novi Sad: Izdavačka knjižnica Zorana Stojanovića, 1994.

Речници

- CRUSCA : *Vocabolario degli accademici della Crusca. Lessicografia della Crusca in Rete*, <http://www.lessicografia.it/index.jsp>.
- DEVOTO 1976: DEVOTO, Giacomo. *Dizionario etimologico*. Firenze: Le Monnier.
- DIZIONARIO DI ECONOMIA 2014: *Dizionario di economia. Enciclopedia di base*. Edizioni Giuridiche Simone.
- DIZIONARIO COMMERCIALE 1987: *Dizionario commerciale inglese/italiano, italiano/inglese*, Milano: Mursia.
- GRADIT 2000: DE MAURO, Tullio. *Grande dizionario italiano dell'uso*. Torino: UTET.
- KLAJN 1996: KLAJN, Ivan. *Italijansko-srpski rečnik*. Beograd: Nolit.
- KLAJN, ŠIPKA 2006: KLAJN, Ivan, ŠIPKA, Milan. *Veliki rečnik stranih reči i izraza*. Novi Sad: Prometej.
- PIANIGIANINO 1907: PIANIGIANINO, Ottorino. *Vocabolario etimologico della lingua italiana*. Roma: Società editrice Dante Alighieri.
- TLIO : *Tesoro della Lingua Italiana delle Origini*, <http://tlio.ovi.cnr.it/>.
- TRECCANI: *Vocabolario Treccani on line*, Istituto dell'Enciclopedia Italiana. <https://www.treccani.it/vocabolario/mercatura/>.
- ZINGARELLI 2008: *Lo Zingarelli 2008. Vocabolario della lingua italiana*. Bologna: Zanichelli.

Корѹыц

- BOLOGNINI 1888: BOLOGNINI, Nepomuceno. *L'Esplorazione Commerciale e l'esploratore. Giornale di viaggi e geografia commerciale*. Milano: Stab. Tip. P.B. Bellini.

Danijela S. Đorović

Marija N. Mitić

ITALIAN TERMINOLOGY OF ECONOMICS IN THE REPORTS OF ITALIAN EMISSARIES
IN NORTH AFRICA IN THE 19TH CENTURY

Summary

Italian for economics as one of the most prominent LSPs has been in focus of specialized language researchers for some time now. Its terminology has already been described and established as an example of specialized lexis formed through derivation, composition, as well as through terminologization of the general Italian lexemes. The aim of this paper is to analyze a specific moment in the development of Italian lexis of economics on the basis of Italian emissaries' reports sent from South Africa in the 19th century, the period of strong and continuous socio-economic and cultural ties of this region with Italy. The analysis of the corpus has shown that the lexico-terminological stock of the analyzed texts contains a number of lexemes that fall into the category of today's economics terms, but also those that are still not fully terminologized in the 19th century. The insight into the state of the development of the Italian terminology of economics within the authentic textual evidence of the period in question can, hopefully, contribute to form a better picture of the evolution of terminology used in economics.

Key words: LSP, lexis of economics, terminology, terminologization, report, Italian language, North Africa

